

”Når livet gør både godt og ondt”

Christian Busch, emeritus

tidligere hospitalspræst, Rigshospitalet.

chr.juul.busch@gmail.com

Etik Kolding, Temadag 2024

Døden, den døende – og dem i nærheden.

Liv og Død

– den store gåde.

Moderne myter om død og sorg.

En af
dagligdagens
glade praktikere

Christian E

Sidste slide ved etik konferencen i Kolding i 2016

Sådan som man betragter mennesket, sådan behandler man det!

Sådan som man behandler mennesket, sådan betragter man det!

Peter Kemp (1991). *Det uerstattelige. En teknologi-etik*. Spektrum

Antydninger af et indhold:

Hvordan betragter vi døden?

Memento Mori – kan vi lære noget af døden i dag?

Hvordan betragter vi det døende menneske?

The Lancet Commission on the Value of Death 2022

Sig mig lige – hvornår forlader sjælen kroppen?

Sig mig lige – hvornår forlader sjælen kroppen?

Dualisme/ Monisme	Som levende	Som død	Eskatologi / endetid
Dualisme - Legemet	Skabt, hylster, skal, "sjælens fængsel"	Joyfull destruction	Ikke eksistens
Dualisme -Sjælen	Skabt, guddommelig, substans (14 g?)	Reincarnation, genfødsel	Evig eksistens, evigt liv, Nirvana
Monisme -Legemet	Skabt, forgængelig	Tilintetgøres	Genskabelse evt. -Evigt liv -Creatio ex nihilo
Monisme -Sjælen	Skabt, forgængelig	Tilintetgøres "Ganz Tod"-teori	Genskabelse evt. -Evigt liv. -Creatio ex nihilo

Hvordan betragter vi døden?

”Den ukontrollerbare død kræver former. Døden gør os tavse og er selv tavs. Den får altid det sidste ord. Når døden unddrager sig at man kan få den i direkte tale, så må man bruge indirekte tale.”

Chr. Busch. ”Liv og Død den store Gaade.” In Michael Hviid Jacobsen (red). Memento Mori 2008.

Myter, kunst og musik er indirekte tale om døden – og om at døden alligevel ikke får det sidste ord!

Philippe de Champaigne's Vanitas (c. 1671) er reduceret til tre kernepunkter: Liv, Død og Tid.

Døden er en
”2.hånds-ikke-erfaring”

Sterben og Tod

At finde et sprog for ”at
dø” og ”døden”

Scott Fraser. Vanitas. Privateje

Scott Fraser. Vanitas

“Der er liv i døden
og død i livet, og
måske mest liv i
livet, hvis døden
er med i det”.

Villy Sørensen

Mødet med
”intensiteten” og
”grænsen”

Christian Busch, Hospitalspræst

“Livet og
Døden er to
afslåede
Skrin, og det
ene indeholder
Nøglen til det
andet”

Karen Blixen 1942/2001

Christian Busch, Hospitalspræst

Stoicismen

“Liv, det er
takket være
døden, at du er
værdifuld i
mine øjne”

Seneca (født ca. 4 f.Kr.,
død 65 e.Kr.)

Stoicismen

“Når vi er, er
døden ikke
kommet endnu,
og når døden
er kommet, er
vi ikke mere”

Epikur (341 - 270 f.Kr)

Mortalitet – vores dødelighed

Martin Heidegger (1889-1976). «Sein und Zeit» (1927)

Mennesket er en "Sein-zum-Tode"

Jean Paul Sartre (1905-1980) "Væren og intet" (1943).

Natalitet – vores fødelighed

Hannah Arendt (1906 – 1975)

”Mennesket er ikke født til at dø, men til at begynde”.

Opstanden mod at
døden skal få det
sidste ord –
oprør mod
tilintetgørelsen
- opstandelse

Opstandelsen

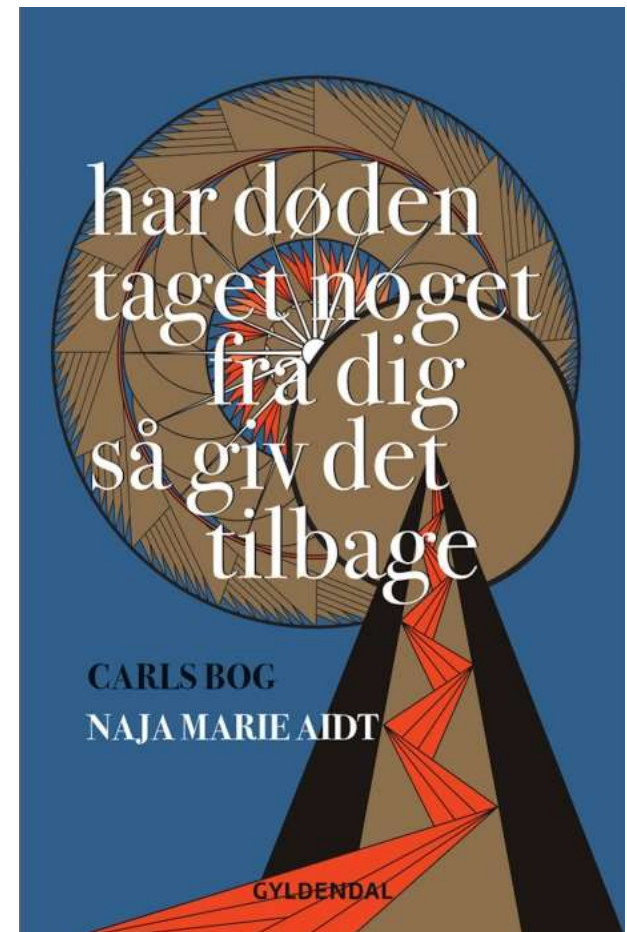
Døden troede, at den havde vundet. Men Gud snød døden, og det er døden aldrig kommet sig over.

Det betyder, at døden ikke er livets fortegn, men derimod opstanden – oprøret mod alt det, der kan ødelægge livet. Der bliver håbet født. – det ender godt!

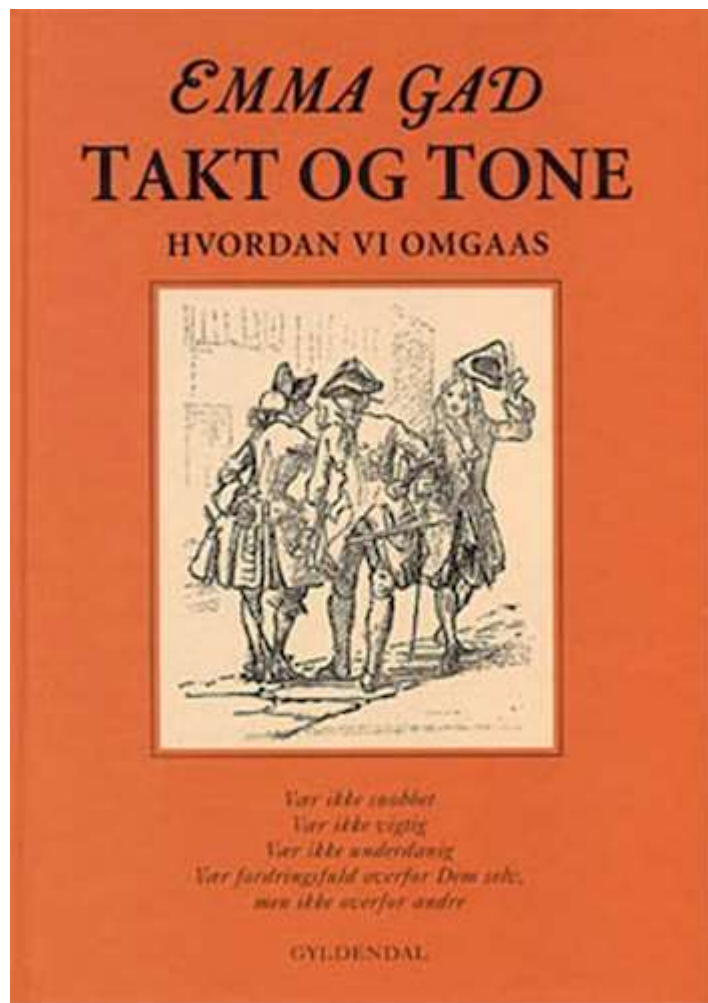
Dødskulturen i Danmark

Fra Emma Gad til Naja Marie Aidt

Emma Gad. Takt og tone. 1918.

Begravelsen = "sorgens fest"

Finn Ejler Madsen og Mogens Fog 1968.

Traditioner, regler og autoriteter er gammeldags og begrænsende.

Traditioner og ritualer "slår bro" over kriser

Står vi " nøgne" når alle traditioner er revet ned af 68-generationen?

Naja Maria Aidt – da Carl døde:

»Når jeg eksempelvis gik i Frederiksberg Have, og hver gang jeg talte, kunne jeg mærke, at jeg lavede anførelsestegn nede i mine frakkelommer. Det var blevet indgroet i mig, at ingenting gav mening. Det var en oplevelse af total opløsning af alle strukturer og normaliteter og en oplevelse af ikke at kunne beskrive sine følelser. Sproget selv var blevet fuldkommen meningsløst.«

Naja Marie Aidt: Sorgen er et kæmpe fucking monster, der ødelægger alting.
Information 18. marts 2017.

Gryden

Hvorfor er ritualer vigtig?

„Ideen med religion er ikke at gøre det ukontrollerbare kontrollerbart, men derimod at gøre det muligt for mennesket at leve med det ukontrollerbare på en kontrolleret måde.“

Dalferth, I.U.: *Die Wirklichkeit des Möglichen*, Tübingen, Mohr Siebeck 2003, s. 83.

”I en usikker verden fyldt med kontingente risici skabte mennesket på et tidligt stadie af udviklingen en verden befriet for usikkerhed i form af en perfekt aktivitet – ritualet.”

Nielsen, Bent Flemming: *Genopførelser*, Anis 2004, s. 41.

Tony Walter om ritualer: Tendensen er, at vi forlader traditionen, går sammen og skaber nye traditioner.

Spontanaltre

Esben Kjær Min usynlige søn. Gyldendal 2016

Kan det være, at vi begynder at lave nye ritualer?

Día de Muertos, Mexico. Den 1. og 2. november.

Går vi fra
”Sorgens årti”
til ”Genrituali-
seringens årti”?

Moesgaard Museum

De dødes dag

”Det gode efterliv”: hvordan der tales om livet efter døden.

Fordeling i % af ”Tro på et liv efter døden” blandt 1043 danske kræftoverlevende inkluderet forud for et ugeophold på RehabiliteringCenter Dallund i perioden 1.6.2006 - 1.12.2008.

	Ja	Nej	Ved ikke	Uoplyst
1. Jeg tror på et liv efter døden	34	31	33	2
2. Jeg tror, jeg skal genopstå med krop og ånd til evigt liv	15	42	39	4
3. Jeg tror, at min ånd/sjæl vil være hos mine nærmeste efter min død	42	25	30	3
4. Jeg tror, at de spor jeg har sat i tilværelsen lever videre efter min død i hjertet hos mine nærmeste	87	3	8	2
5. Jeg tror, at jeg skal genfødes til et nyt liv på jorden (reinkarnation)	12	54	32	2
6. Jeg tror på et liv efter døden på en helt anden måde	14	39	41	6

”Det gode efterliv”: hvordan der tales om livet efter døden. Omsorg. Nordisk tidsskrift for palliativ medicin.

Christine Tind Johannessen-Henry, teolog, ph.d.-

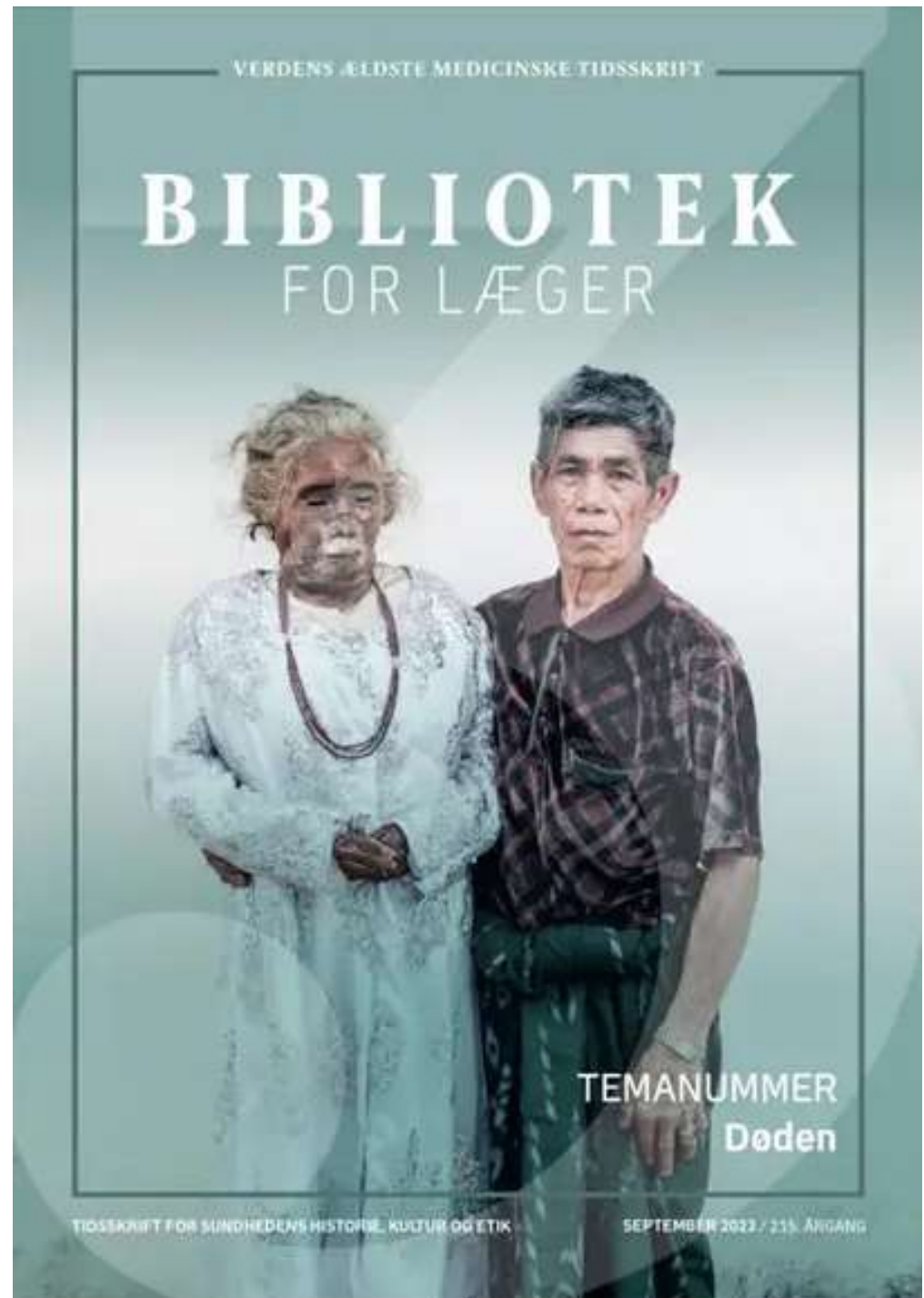
Cecilie Rubow, ph.d., lektor ved Institut for Antropologi, Københavns Universitet.

cecilie.rubow@anthro.ku.dk

”At vække
døden
til live -
Overvejelser over
dødens status,
rolle og
udfordringer i
dagens Danmark”

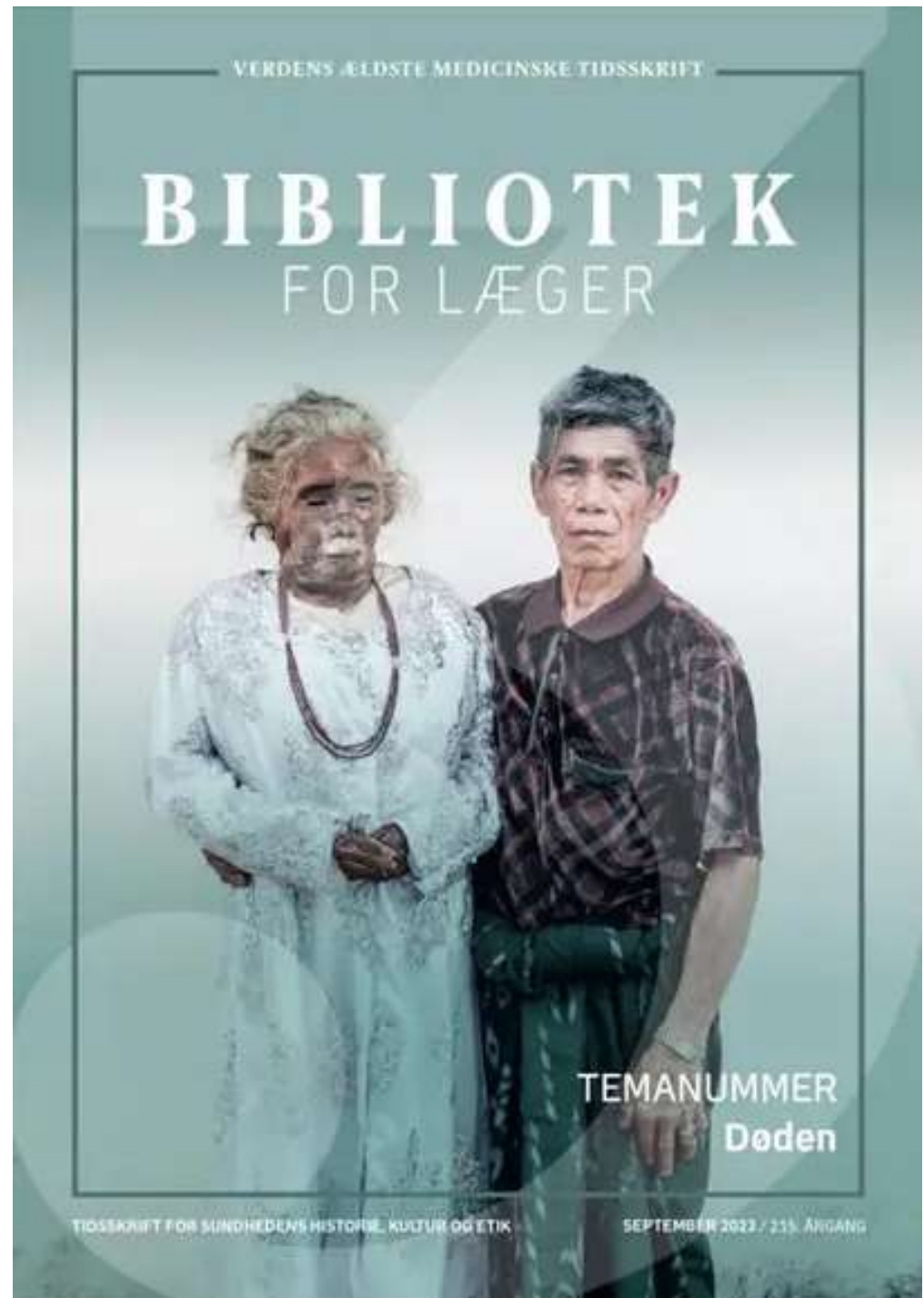

Chr. Busch, Ove Gaardboe, Michael Hvis
Jacobsen
September 2023, 215. årgang.

The Lancet - Commission on the Value of Death 2022.

En realistisk utopi, der
advokerer for, at »døden
først og fremmest bliver
betragtet som et relationelt,
eksistentielt fænomen«.

En realistisk utopi

1. Mere fokus på de socioøkonomiske aspekter omkring ulighed i døden. Ulighed i døden afspejler oftest ulighed i livet.
2. Det at dø må forstås som en relationel og eksistentiel proces mere end som blot en fysiologisk begivenhed
3. Der bør være et tilgængeligt omsorgsnetværk som støtte til mennesker, der er døende, deres nærmeste pårørende og de sørgende. Et omsorgsnetværk, der består af både professionelle og civile kræfter.
4. Døden, det at dø og det at sørge, må forstås som en naturlig del af det at leve og må anerkendes som sådan i samfundet
5. Døden anerkendes som en værdifuld del af livet

Held og lykke i
”genritualiseringens årti!”

Tak for opmærksomheden

Nogle fotos er slettet.

Scott Fraser. Vanitas. Privateje

